

ГОЛОДНИЙ ТРИДЦЯТЬ ТРЕТІЙ

Він увійшов у мою пам'ять назавжди як найстрашніший, найжахливіший. Просто немає для нього ніякого порівняння.

Мені тоді було лише дев'ять років, але пам'ятаю про нього багато: відомо, що дитяча пам'ять чіпка, вона не вмє узагальнювати, але вихоплює картини з життя з завидною стенографічною точністю.

Домашнє зерно, пшеничне, житнє, кукурудзяне, просяне, гречане, навіть квасоля – все було протягом тридцять дурного року забране сільськими активістами /так званими "буксирними бригадами"/ як "лишки для держави". Саме така фраза побутувала тоді.

Залишалось щось із городини – картопля, капуста, а як у кого – то й морква, буряки. Отже, на перших порах борці можна було зварити. Але який? Пам'ятаю, мати моя варила його щоденно в великому горщику. Він був рідкий–рідкий: нічого ж було в нього кидати. Я їв його з великою жадністю й багато – і, як правило, залишався голодним і знов просив чогось попоїсти. Батько у відповідь на моє скигління сердився, навіть лаяв: "Ти ж недавно їв", а мати заступалася, виправдовувала мене. Мовляв, яка ж то їжа, вона пуста, одна вода.

Дуже у великій пригоді була багаторічної давності макуха з-під соняшниквої олії. Кілька запилених кругів такої макухи лежали на горщику, і тепер їх мати з великою радістю зняла звідти й давай їх розмочувати, а потім пекти так звані "макушаники", змішані з якимось бур'яном.

Спасибі директору місцевої семирічної школи Андрію Івановичу Чумакові /загинув смертю героя в час Великої Вітчизняної війни/. Це він організував – не знаю, з яких фондів – так звані "гарячі сніданки" в школі. Дві сільські тьоті Ганна Щербинівська й Любов Кукоба по-материнськи пригощали кожного з нас, учнів, мискою супу, в якому плавала одна-однісінька чудо-галушка. З якою насолодою нетерпінням ждали ми кожного разу того "гарячого сніданку"!

Той же А.І. Чумак, як я узнав пізніше, допоміг вжити педагогам школи. Домігся, що в колгоспі їм давали щомісячно по 4 кілограми муки /сяких-таких відходів/. Яюсь у колгоспі імені Карла Лібкнехта Решетилівського району на Полтавщині сталася крадіжка: зникла з стайні велика сіра кобила. Пізніше виявилось, що її кимось убито, порізано на куски і – видно, щось стало на заваді – вкинуто в кущі на березі річки Громухівської. Діти-школярі, йдучи до школи, виявили це, і тоді місцеві власті розпорядилися /за погодженням з районним керівництвом/ віддати знайдене м'ясо активістам села, в тому числі й учителям школи.

Вкрай важко жилося зимою 1932–1933 року. А весною 33-го стало ще гірше, ще сутудніше. Коли появилася весняна зелень, мої сільчани використовували її як один із компонентів їжі. Наприклад,